

Het Israëliisch- Palestijns conflict

Een korte
geschiedenis

ILAN PAPPE

Ilan Pappé

Het Israëliisch-Palestijns conflict

Een korte geschiedenis

Uitgeverij Omniboek

Inhoudsopgave

Noot van de uitgever	7
Inleiding	9
1 Waar en wanneer is het conflict begonnen?	11
2 De jaren van rust, 1918-1926	22
3 Waarom begon de zionistische beweging aan etnische zuivering?	28
4 1929	34
5 De Arabische Opstand, 1936-1939	37
6 De aanloop naar de Nakba, 1945-1947	43
7 Het delingsbesluit en de nasleep daarvan	51
8 De etnische zuivering van Palestina	56
9 Na de Nakba: Israël en Palestina, 1948-1967	66
10 De aanloop naar de Zesdaagse Oorlog, 1967	75
11 De twee grootste gevangenissen op aarde, 1967-2000	79
12 Tussen twee intifada's, 1987-2000	92
13 De Tweede Intifada, 2000	104
14 Israël en Palestina in de eenentwintigste eeuw	107
15 De historische en morele context van 7 oktober 2023	117
Conclusie	121
Aanbevolen literatuur	127

Noot van de uitgever

Volgens de Nederlandse spelregels wordt jood(s) met een kleine letter geschreven wanneer iemand met het joodse geloof wordt bedoeld en wordt Jood(s) met een hoofdletter geschreven wanneer het gaat om iemand van het Joodse volk. Welke van de twee wordt bedoeld is niet altijd te duiden, omdat het geloof en de etniciteit nauw met elkaar verbonden zijn. De Taalunie raadt daarom aan in één tekst consequent een hoofdletter te gebruiken. Omdat de focus van dit boek grotendeels op etniciteit ligt, heeft de uitgever ervoor gekozen Jood(s) consequent met een hoofdletter te schrijven.

Inleiding

Sinds 7 oktober 2023, toen Israël tijdens Operatie Al-Aqsa-storm werd aangevallen door Hamas, zijn de ogen van de wereld gericht op een land waar men het zelfs niet eens kan worden over de naam. De Israëli's noemen het Eretz Yisrael; de Palestijnen noemen het Palestina. Op 7 oktober kwamen zo'n 1200 Israëli's, merendeels burgers, om en werden er 240 gegijzeld, van wie er velen nog niet naar huis zijn teruggekeerd. Bij de Israëlische vergeldingsactie, Operatie IJzeren Zwaarden, zijn tot nog toe 40.000 Palestijnse slachtoffers gemaakt; ongeveer een derde van hen zijn kinderen.

Wat nu volgt is een beknopte geschiedenis van hoe het zover is gekomen, geschreven voor mensen die het conflict voor het eerst zo zien oplaaien, maar ook voor degenen die zich al vele jaren actief inzetten voor vrede en gerechtigheid in de regio.

Het conflict begon niet op 7 oktober. Toen António Guterres, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, de door Hamas gepleegde verschrikkingen veroordeelde, herinnerde hij de wereld er ook aan dat de Palestijnen al 56 jaar lang, sinds de Israëlische overwinning in de Zesdaagse Oorlog in 1967, zijn onderworpen aan een 'verstikkende bezetting'. Maar de oorzaken van het conflict gaan zelfs nog verder terug, nog tot voor de stichting van de staat Israël in 1948. De oorsprong is te vinden in de late negentiende eeuw. Alles rond deze kwestie is inmiddels omstreken, ook deze geschiedenis, die aan het oog wordt onttrokken door grote politieke belangen en polarisatie

aan beide kanten. Maar ik ben historicus, en context bieden is niet hetzelfde als vergoelijken.

Mijn doel is te verklaren waarom dit conflict zo'n onontwarbare kluwen is geworden. Ik doe dat door de belangrijkste gebeurtenissen, personen en processen te beschrijven, van de komst van de eerste Joodse kolonisten naar het historische Palestina tot heden. Ik pretendeer niet volledig te zijn; wie zich er verder in wil verdiepen kan putten uit vele decennia aan literatuur. Maar ik ben er ook van overtuigd dat iedereen die zich verzet tegen onderdrukking en onrecht tot de kern van wat we nu kennen als het Israëliisch-Palestijnse conflict kan doordringen. Dit boek is mijn poging om dit conflict inzichtelijk te maken.

Waar en wanneer is het conflict begonnen?

Het korte antwoord is: eind negentiende eeuw. Palestina stond toen onder Ottomaans bestuur, zoals dat sinds 1516 met enkele korte tussenpozen het geval was geweest. Naar schatting woonden er eind negentiende eeuw zo'n half miljoen mensen in de drie districten van het Ottomaanse Rijk waarin Palestina was opgedeeld: Nablus, Akko en Jeruzalem. De drie districten kwamen min of meer overeen met wat nu Israël en de bezette gebieden zijn. Zo'n 70 procent van de inwoners was moslim, daarnaast woonden er aanzienlijke christelijke en Joodse minderheden.

Reizigers en diplomaten van over de hele wereld gebruikten kaarten waarop het gebied als Palestina stond aangeduid, en de inwoners noemden ze Palestijnse Arabieren. Die spraken hun eigen dialect van het Arabisch en hadden eigen gewoonten, zoals de dracht van rijk geborduurde kleding waaraan was af te lezen bij welk dorp en welke stam ze hoorden. Maar het land veranderde. De negentiende eeuw was de eeuw van het nationalisme, en ook Palestina ontkwam daar niet aan. Net als bij de elites in Damascus, Damietta en Beiroet, herleefde ook bij de Palestijnse stedelijke elite de interesse in de Arabische literatuur en cultuur, en uit die gedeelde taal ontstond langzamerhand een nationale identiteit. Intellectuelen bepleitten het panarabisme, waarbij de hele Arabische wereld, van Marokko tot Irak en van Syrië tot Jemen en de Soedan, moest worden verenigd. Dit ontluikende panarabisme won aan populariteit na de opkomst van de

Jonge Ottomanen, een hervormingsbeweging die aan heel het rijk – een rijk dat voor twee derde uit Arabieren bestond – een Turkse nationale identiteit wilde opleggen. De Jonge Ottomanen boekten een overwinning met de Ottomaanse constitutie van 1876, waarbij het Turks de enige officiële bestuurstaal werd. De Arabische onderdanen van de sultan, onder wie de Palestijnen, waren terecht verontwaardigd over deze poging tot culturele kolonisatie. Deze ontwikkelingen werden alleen maar sterker toen de Jong-Turken, de ideologische opvolgers van de Jonge Ottomanen, in 1908 de macht grepen.

De geboorte van een moderne Palestijnse identiteit viel samen met een uitbundige culturele renaissance, waarbij schrijvers, dichters en journalisten als Ruhi al-Khalidi en Najib Nassar het voortouw namen. In die tijd werd gezegd dat de beste boeken in Caïro werden geschreven, in Beiroet werden gedrukt en in Jaffa werden gelezen. Palestina stond nooit los van de Arabische wereld, het maakte en maakt er deel van uit. En het was duidelijk ook nooit een land zonder volk, zoals de zionisten later zouden beweren, dat voor eenieder die dat wilde voor het grijpen lag.

Naast deze culturele transformatie vond er ook modernisering van het bestuur plaats. Het zieltogende Ottomaanse Rijk stelde in Jeruzalem en Nablus een nieuw lokaal bestuur in met een reformistische inslag. Begin twintigste eeuw werden plannen gemaakt en contracten gesloten voor de aanleg van tramlijnen, elektrische verlichting en het herstel van oude rioleringssystemen. Provincieplaatsen moesten moderne steden worden. Maar door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zouden deze grote ambities meestal niet verder komen dan de tekentafel.

Precies op het moment dat Palestina de nieuwe tijd zou binnentreden, was daar het zionisme.

Het zionisme was geïmporteerd uit Europa. Daar was het in de zestiende eeuw ontstaan onder evangelische christenen, van wie velen geloofden dat met de terugkeer van het Joodse volk naar 'Zion' Gods oudtestamentische belofte aan de Joden in vervulling zou gaan. Dat

zou de voorbode zijn van de wederkomst van de Heer, die het einde van de wereld zou inluiden – een proces dat veel evangelische christenen maar al te graag wilden versnellen.

Deze evangelische christenen waren ook de eersten die de Joden niet alleen meer beschouwden als praktiserende aanhangers van een geloof, maar als een volk of ras. Ze waren vooral te vinden in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, en bekleedden soms hoge posities, zoals William Blackstone in Amerika en Lord Shaftesbury in Groot-Brittannië.

Wat waren hun motieven? Sympathie voor het Joodse volk hoorde daar zeker niet bij. Sommigen waren zelfs onvervalste antisemieten, voor wie de Joden nooit ‘echt’ tot hun eigen volk konden behoren en die Palestina beschouwden als een plek waar Europese en Amerikaanse Joden gedumpt konden worden. Maar het kwam ook politiek goed uit, zeker voor de heersende elite. De Joden konden worden gemobiliseerd om het ‘Heilige Land’, zoals ze Palestina noemden, te veroveren op ‘de moslims’, oftewel het Ottomaanse Rijk, dat de plannen van de Europese imperialistische mogendheden in die regio in de weg stond.

Er waren Joodse intellectuelen die zich, ondanks het cynisme dat erachter school, voor dit karretje lieten spannen. Ook vandaag de dag nog hangen fundamentalistische christenen (in de VS christenzionisten genoemd) dit idee aan, en zij vormen nog steeds de belangrijkste pro-Israëllobby in de VS. Ze steunen niet alleen Israël als land, maar ook de annexatie en judaïsering van de bezette Westelijke Jordaanoever.

Toch is het van belang een onderscheid te maken tussen christelijk en Joods zionisme. Het Joodse zionisme werd ingegeven door twee motieven. Allereerst was het een antwoord op het gewelddadige antisemitisme in Midden- en Oost-Europa, waar pogroms soms honderden levens eisten. Europa heeft altijd een antisemitisme probleem gehad. Eeuwenlang beschouwden de christenen de Joden als de moordenaars van Christus en ze bedachten daar nog allerlei wan-

daden bij, zoals het infame bloedsprookje. Tegen het einde van de negentiende eeuw werden in de roes van het moderne nationalisme de Joden afgeschilderd als een apart volk binnen de natie – een volk dat niet kon worden vertrouwd of zelfs maar getolereerd. Het zionisme was echter beslist niet het eerste, instinctieve antwoord op het toenemende antisemitisme, integendeel: aanvankelijk had het weinig aanhang. Het idee dat een groep die eeuwenlang in Europa heeft gewoond massaal zou moeten verhuizen naar een snikheet en gortdroog land dat een paar duizend kilometer weg ligt en waarvan men de taal niet spreekt, is niet gemakkelijk te verkopen. Duizenden Joodse arbeiders verenigden zich in socialistische bewegingen, vanuit de overtuiging dat met de revolutie en de omverwerping van het kapitalisme er ook een einde zou komen aan de onderdrukking van de Joden. Andere Joden, ongetwijfeld met de wreedheid en willekeur van de Russische tsaren in gedachten, waren van mening dat een sterke, liberale democratie de Joden de mogelijkheid zou bieden volwaardige burgers te worden, waarmee het ‘Joodse vraagstuk’ zou zijn opgelost. Aan die hoop kwam met de Holocaust een definitief einde. Na de moord op meer dan zes miljoen Joden en de lange jaren waarin de overlevenden van de concentratiekampen in kampen voor displaced persons moesten doorbrengen omdat geen enkel Europees land ze wilde opnemen, leek een veilig bestaan in het nog maar kort daarvoor door de nazi’s bezette Europa niet langer mogelijk. Pas toen groeide het zionisme onder de Joden uit tot een werkelijk brede beweging.

Het tweede motief was het nationalisme. Eind negentiende eeuw begonnen zich binnen grote, logge rijken als Rusland en Oostenrijk-Hongarije allerlei groepen te organiseren in nationale bewegingen die streden voor het herstel van verloren rechten. Polen, Oekraïners, Tsjechen, Serven en allerlei andere etnolinguïstische gemeenschappen eisten sociaal-culturele autonomie. Ook Joodse intellectuelen zagen de natie als manier om de Joodse identiteit te moderniseren, om die zeggend naar het hier en nu te brengen. De oude Hebreeuwse taal werd nieuw leven ingeblazen en de Joodse religieuze teksten werden gelezen

als politieke verhandelingen, met name de Tenach (de Joodse Bijbel, die vrijwel overeenkomt met het Oude Testament van de christenen). In tegenstelling tot de orthodoxe Joden, die de Tenach beschouwden als een religieus en moreel traktaat dat opriep Gods wetten voor de mensheid te gehoorzamen, interpreteerden de seculiere zionisten die, net als eerder de evangelische christenen hadden gedaan, als een historische tekst waaruit bleek dat Palestina toebehoorde aan het Joodse volk.

Na een reeks bijzonder gewelddadige pogroms in het zuidwesten van het Russische Rijk begon een groep jonge Joden in 1881 plannen te maken om zich in Palestina te vestigen, in de hoop dat hun enthousiasme en vastberadenheid anderen ertoe zou inspireren hetzelfde te doen. In 1882 arriveerden ze. Ze slaagden erin land te kopen met geld van Joodse filantropen en zakenlieden zoals de familie Rothschild.

Het land dat ze aankochten behoorde meestal toe aan rijke mensen die buiten Palestina woonden en het land na de hervormingen van de Ottomaanse landwetten medio negentiende eeuw hadden aangekocht. Vóór deze hervormingen konden individuen geen land bezitten in het Ottomaanse Rijk: het werd in pacht gegeven aan landheren of aan boeren die er hun dorpen bouwden. Veel van die dorpen bestonden al eeuwen en dateerden soms al van voor het Ottomaanse Rijk. Maar volgens de nieuwe landwetten was het land waarop de dorpsbewoners woonden en dat ze voorheen van de staat hadden gepacht, nu privébezit geworden van een grootgrondbezitter. In de denkwijze van de Ottomanen betekende die verandering van bezitter niet dat er ook in de dagelijkse praktijk iets veranderde. De dorpen en hun dorpelingen hoorden bij het land.

De eerste zionisten wilden hun eigen landbouwgemeenschappen vormen. Aanvankelijk werd daarom onbenut land aangekocht waar bijna niemand woonde. Dit veranderde na de Eerste Wereldoorlog, toen het Ottomaanse Rijk had opgehouden te bestaan en de Britten het bestuur over het mandaatgebied Palestina kregen. We komen daar nog op terug. De zionistische beweging verzocht het Britse bestuur om het Ottomaanse gewoonterecht te negeren. Het feit dat de

beweging de grond bezat, gaf haar het recht om Palestijnse dorpelingen van hun land te verdrijven. Zo zagen de zionisten het, en ze eisten dat de Britten dit erkenden.

De eerste kolonisten, die in de zomer van 1882 in Jaffa van de boot stapten, hadden geen enkel benul van landbouw. Het waren voor het grootste deel universiteitsstudenten, opgegroeid in Oost-Europese steden, zonder enige affiniteit met het boerenbedrijf. Zij hadden de hulp van de Palestijnse boeren nodig, die hun leerden hoe ze het land moesten ploegen en bebouwen, hoe ze het vrucht konden laten dragen. Dan nog kon de leider van die eerste groep, Israël Belkind, zich nooit aan het landleven aanpassen, en hij zou de rest van zijn leven als rondreizend onderwijzer werkzaam zijn. De Palestijnse boeren zullen hebben gedacht dat ze niet al te snuggere idealisten voor een zekere hongerdood hadden behoed. Ze hadden vermoedelijk geen idee hoe er binnen het zionisme naar hen werd gekeken. Want zelfs al in de vroegste zionistische propaganda werden de Palestijnen in het gunstigste geval afgeschilderd als vreemdelingen in hun geboorteland, en in het ongunstigste als rovers van dat land, dat al sinds Bijbelse tijden rechtens aan het Joodse volk toebehoorde. Zelfs in dit vroege stadium zagen de zionistische denkers de trek naar Palestina niet alleen als een wanhopige ontsnapping aan het Europese antisemitisme, maar ook als de basis voor de overname van Palestina.

Toen het Ottomaanse bewind in 1918 eindigde, vormden de Joodse kolonisten zo'n 5 tot 6 procent van de bevolking. Ze waren een minderheid, maar een goed georganiseerde minderheid.

Gelijktijdig met de ontwikkelingen in Palestina begonnen zionisten in Europa een Joods thuisland in Palestina te propageren door in de wandelgangen politici te bewerken. Voorop daarbij liep Theodor Herzl, een Oostenrijkse Jood, journalist en dramaturg, die de geschiedenis is ingegaan als een van de grondleggers en drijvende krachten van het moderne zionisme. Hij vond dat een politiek vehikel nodig was om de zionistische doelen te bereiken. Daarom riep hij in 1897 in Bazel het Eerste Zionistische Congres bijeen, dat een programma aan-

nam om 'een tehuis voor het Joodse volk in Palestina' te stichten. Het programma vermeldt niet wat er daarbij met de Palestijnen moest gebeuren. Herzl was duidelijk niet optimistisch over vreedzame co-existentie: in zijn dagboeken uitte hij in 1895 de hoop dat het mogelijk zou zijn de 'berooide bevolking', de arme Palestijnen dus, 'ongemerkt over de grenzen [van de buurlanden] te werken'.

Herzl verwachtte dat het Ottomaanse bewind onder druk van de Europese mogendheden bereid zou zijn Palestina aan de zionistische beweging af te staan. Hij bood de Ottomaanse regering daarvoor zelfs geld aan – geld dat hij in werkelijkheid niet had. Maar die weigerde. Herzl zag zijn droom in rook opgaan en veranderde van koers. Hij stelde de Britse regering voor om de nieuwe Joodse staat ergens anders te vestigen: in het toen door de Britten bestuurde Oeganda. De Britse regering stond open voor onderhandeling op dit punt, maar toen Herzl dit nieuwe plan presenteerde op het Zionistische Congres van 1903, leidde dat bijna tot een splitsing binnen de beweging. Herzls gezondheid was tegen die tijd sterk achteruitgegaan en hij overleed in 1904. Hij ligt begraven in het huidige Israël, voor eeuwig rustend in een land dat hij maar één keer in zijn leven heeft bezocht. In 1905 verwees het Zionistische Congres het Oegandaplan definitief naar de prullenbak. Vanaf dat moment zou het Joodse thuisland in Palestina komen, en nergens anders.

Andere vooraanstaande zionistische ideologen, zoals David Ben-Gurion en Menachem Ussishkin, lieten zich weinig gelegen liggen aan de goedkeuring van overheden, Brits noch Ottomaans. Uit hun dagboeken wordt duidelijk dat zelfs in de eerste fase van de zionistische kolonisatie van Palestina (1882-1918), zij zich een Palestina zonder Palestijnen voorstelden en openlijk bespraken hoe dat kon worden bewerkstelligd. In tegenstelling tot Herzl, die het land Palestina geen bijzonder warm hart toedroeg, vestigden zij zich daar wel. De internationale legitimiteit waar Herzl zich zo voor inspande was voor hen van ondergeschikt belang. Zij gaven prioriteit aan het creëren van voldongen feiten. De rest kwam dan vanzelf wel.

Essentieel om het Israëliisch-Palestijns conflict te begrijpen

De verwoesting van 7 oktober 2023 en de verschrikkingen die daarop volgden deden de wereld versteld staan. Maar het Israëliisch-Palestijns conflict begon niet op 7 oktober. Het begon ook niet in 1967, toen Israël de Westelijke Jordaanoever bezette, of in 1948 bij het uitroepen van de staat Israël. Het begon, stelt hoogleraar geschiedenis Ilan Pappé, in 1882, toen de eerste zionistische kolonisten arriveerden in het toenmalige Ottomaanse Palestina.

In *Het Israëliisch-Palestijns conflict* legt Pappé uit hoe dit conflict zo'n onontwarbare kluwen is geworden. Dat doet hij door de belangrijkste gebeurtenissen, personen en processen te beschrijven, vanaf de komst van de eerste Joodse kolonisten naar het historische Palestina tot het heden.

Ilan Pappé (Haifa, 1945) is hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit van Exeter en een van de meest vooraanstaande Nieuwe Historici uit Israël. Eerder verscheen van hem bij Uitgeverij Omniboek *De Nakba*.

Vertaald door Brenda Mudde en Maarten van der Werf

www.omniboek.nl

